

Interjú

Forráskihelyezés, területi közigazgatás – és a Balaton

Interjú Polyánszky T. Zoltánnal

Az elmúlt hónapokban több ágazat- és térségspecifikus értékelés készült el a Századvég Gazdaságkutató Zrt. Európai Unió Üzletága szakmai műhelyében. E tanulmányok főként az európai uniós források hazai tervezési, felhasználási gyakorlatát, valamint ennek hatékonyságát és eredményességét vizsgálták. Tematikus lapszámunk szempontjából kiemelt jelentőségű, hogy készült egy átfogó, a 2007–2013-as programozási időszakot vizsgáló Balaton térségi értékelés is. A jórészt európai uniós források felhasználásán alapuló hazai területfejlesztési politika előző programozási ciklushoz köthető tanulságairól, jelenlegi trendjeiről, várható jövőképéről, önkormányzatiságról, valamint a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet fejlesztéspolitikai potenciáljairól és dilemmáiról beszélgettünk dr. Polyánszky T. Zoltánnal, a Századvég Gazdaságkutató Zrt. Európai Unió Üzletágának igazgatójával.

Az elmúlt időszakban számos elemzés, tanulmány született a nemrég lezárt 2007–2013-as európai uniós programozási időszakról. A Századvég Gazdaságkutató Zrt. által készített átfogó vizsgálatok alapján mik lehetnek az előző ciklusban végrehajtott területi alapú forráskihelyezés fő tanulságai?

Az előző uniós fejlesztéspolitikai ciklus területi alapú forráskihelyezési gyakorlatának talán legfontosabb tanulsága abban állt, hogy bár az uniós direktíváknak megfelelően NUTS-2 régiós szinten került kialakításra a forrásallokációs szisztéma, vizsgálataink szerint a fejlesztésekre vonatkozó kereslet alapvetően nem ezen a te-

ületi szinten differenciálódik. A hétéves ciklus tapasztalatai egyértelműen rámutatnak, hogy a fejlesztési források iránti kereslet különbségei a régiós szintnél alacsonyabb területi egységeken, jellemzően a megyei és járási szinteken rajzolódnak ki karakteresen. Ebből is adódik, hogy a regionális fejlesztési programok (ROP-ok) nem igazán tudtak területi specifikumokra reagálni, kevésbé voltak képesek érdemi területfejlesztési hatást kifejteni, sokkal inkább az ágazati programok komplementereinek voltak tekinthetők. Igaz ez egyrészt a lépték, az egyes projektek mérete, költségvetése szempontjából is (pl. szennyvízhálózat, útfejlesztés), de eleve voltak olyan tematikus hiátusok az ágazati programokban, amelyeket a ROP-oknak kellett felvállalniuk (pl. turizmusfejlesztés, ipari parkok). Ugyanakkor a területfejlesztési fókusz problémái ellenére a regionális programok nem voltak rossz programok, sőt, a pályázók körében igen népszerűnek bizonyultak. Jól mutatja ezt, hogy a meghirdetett kereteket átlagosan 10 százalékponttal nagyobb arányban igényelték túl a ROP-os pályázati lehetőségek kapcsán, mint az ágazati programokban.

Mégis, ha nem volt érdemi területfejlesztési hatása a ROP-oknak, miben állapítható meg eredményességük azon túlmenően, hogy népszerűek voltak, túligényelt pályázati kiírásokkal futottak?

Bár a területi fókusz nagyrészt valóban elvezett, a ROP-ok területi dimenzióban azonosítható hatásokat mégis elértek. Ennek jó példája az üzleti infrastruktúra fejlesztése. A ROP-okból finanszírozott projektek köre területileg jóval egyenletesebben oszlott el az országban, mint a nagyrészt régiófüggetlen Gazdaságfejlesztési Operatív Programból megvalósított üzletiinfrastruktúra-fejlesztések. De ne felejtjük el azt a másodlagos hatást sem, hogy a ROP-ok esetében a beszállítók jóval gyakrabban voltak abból a térségből valók, ahol a fejlesztés végbement, mint az ágazati programok esetében. Persze ez

abból is következhethet, hogy a ROP-ok jelentős részben önkormányzati projekteket fedtek le, és az önkormányzati tendereken a helyi vállalkozók – fogalmazzunk így – jobb helyismerettel rendelkeztek, helyzeti előnnyel indulhattak el. A némiképp diszsonáns felhang ellenére ez a jelenség mindenképp pozitív, kirajzolódik belőle a forrásfelhasználás területi karaktere, hiszen a térségben maradnak, ott hasznosulnak a felhasznált közösségi források.

Mindemellett az előző programozási ciklusban az igazán területi fókuszú program az LHH program volt, amely a forráskihelyezésben és a fejlesztéspolitikai szemléletformálásban is jelentős szerepet töltött be. Olyan térségekbe jutott el uniós pályázatokon elnyerhető forrás, ahova más támogatási rendszerekből érkező közösségi javak korábban nem értek el, ez a körülmény pedig nagyon felértékelte helyben e pályázati lehetőségek szerepét. Sajnos azonban az összesen 47 leghátrányosabb helyzetű kistérségből csak 33 került be a kiemelt programba. A kimaradó 14 területegységre az előttünk álló időszakban kell majd nagyobb figyelmet fordítani.

Milyen fontos tanulságok vonhatók le a fejlesztések koordinációjával kapcsolatban?

Ez mindig nehéz kérdés. Egyfelől üdvös, ha a fejlesztési források felhasználásának módját és tematikus felületeit minél alacsonyabb területi szinteken döntik el, ott ahol a fejlesztési igények, szükségletek valós módon érzékelhetőek. Ugyanakkor mégis fontos, hogy legyen egy, a közösségi források felhasználását felülről koordináló szervezet, amely kompetens például olyan kérdésekben, hogy ne mindenhol ugyanazokat a népszerű, ám az eredményesség és fenntarthatóság szempontjából egymást nyilvánvalóan kioltó fejlesztéseket valósítsák meg. Ezzel kapcsolatban egy személyes emléket is fel tudok idézni: amikor 2007-ben ex ante vizsgáltuk az egyes fűrdőfejlesztések indikátorait, az első projektek esetében arra jutottunk, hogy ha az adott projekt nagyon sikeres, akkor teljesülhet a vállalt indikátor. Majd szép lassan kiderült, hogy ez a jelenség lényegében minden projekt esetében fennáll. Amikor országos szinten is összegeztük a számokat, kiderült, hogy az osztály dolgozói sokkal jobban tennék, ha az indikátorok számolása helyett valamelyik fűrdőben ülnének, növelve a látogatószámot,

mert országos, aggregált szinten különben soha nem érhető el a vállalt indikátor, akkora kereslet egyszerűen nem létezhethet.

Melyek lehetnek a 2014–2020-as végrehajtás kockázatai, milyen végrehajtási nehézségek adódhatnak, amelyek a hatékonyságot, valamint a programok megvalósulását alapvetően gátolhatják?

Azt látni kell, hogy a jelenleg futó programozási ciklus tervezése során jóval kötöttebbek voltak a peremfeltételek, mint korábban, elsősorban az Unió által meghatározott tematikus célok és tematikus koncentráció rendszere miatt. Ennek ellenére Magyarországnak sikerült működtethető, jó célokat szolgáló operatív programokat kialakítani. A jelenlegi ciklus hazai sajátossága, hogy mint ismeretes, lényegében minden uniós fejlesztési forrást egyszerre kiöntöttünk a piacra, így valószínűleg nem lesznek abszorpciós gondok. Ennek van egy nagyon jó oldala, hogy ez lényegében egy automatikus keresletfelmérés. Két éven belül látni fogjuk, mely programelemek nem működnek, mely forrásokra nincs kereslet, mely indikátorok teljesülése kétséges. Ekkor még éppen időben lehetünk arra, hogyha valami nem működik, akkor a programozási időszak utolsó éveire egy OP módosítási hullámmal finomítsuk a rendszert, és lehetővé tegyük a minél eredményesebb programmegvalósítást, forráskihelyezést. Ami viszont mindezt gátolhatja, az a közelmúltban kialakított állami projektértékelő rendszer nehézkes, a vártnál lassabb működése. Ez abból a szempontból is problémát jelenthet, hogy 2018-ra indikátor-mérföldkövek kerültek meghatározásra. Ezeket a célértékeket egyébként a tervezési logika alapján játszva teljesíthetnénk, de ha az értékelői rendszer fennakadásai miatt nem kerülnek elbírálásra a pályázatok, akkor súlyos csúszások következhetnek be, és egyes indikátorok a félidei értékelésnél irreálisan alacsonyak lehetnek. Ehhez járul még, hogy egy-egy nagyobb volumenű projekt, infrastrukturális fejlesztés megvalósításához hosszabb időre van szükség, ami – ha a támogatási szerződés késik – szintén elcsúsztatja az indikátorok teljesítését.

Speciálisan a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program vonatkozásában vannak ilyen kockázati tényezők?

A TOP fő kockázati tényezője, hogy egy politikai szempontból kifejezetten érzékeny OP-ról beszélünk. Ha bármilyen okból módosítani szükséges a megyei és megyei jogú városi szinten alakított kereteket, a forrásátcsoportosítások helyi, térségi szinten komoly konfliktusfelületet képezhetnek. Ezzel együtt nehezen tudom azt elképzelni, hogy a megyei és megyei jogú városi önkormányzatok a rendelkezésükre álló forráskereteket ne tudnák felhasználni.

A területi forrásallokáció rendszerének változtatása előreláthatólag milyen területi folyamatokat generál? A területi specifikumok jobban érvényre jutnak-e a megyei, megyei jogú városi szintű forráselosztásban?

Azt majd az utólagos értékeléseknek kell megállapítaniuk, hogy milyen területi folyamatokat generál a jelenlegi forrásallokáció, de ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy a modell jobban illeszkedik-e a magyar területi és területi közigazgatási berendezkedéshez, akkor a válasz egyértelműen igen. Ebben a modellben a fő dilemmát egyébként az jelentette, hogy hatékony és eredményes lehet-e, nem szül-e súlyos konfliktushelyzetet, ha a megyét és a megyei jogú várost szétválasztjuk egymástól a forrásallokáció során. Nyilván van ebben kockázat, de hogyha a területi szereplők meg tudnak egyezni a városkörnyéki vagy megyei jogú városi agglomerációs fejlesztésekről, akkor az ellentét feloldható. Egyértelmű, hogy egy megyei jogú város vezetője egy komplex rendszert felügyel és irányít, nem sok energiája marad arra, hogy akár csak a város környékén található települések problémáival, fejlesztési igényeivel foglalkozzon. A megye – kiterjedt kapcsolatrendszerének köszönhetően – viszont ideális esetben tisztában van vele, hogy az egyes településeken, városkörnyékeken mire van szükség, a fejlesztési igényeket akár képes is lehet összehangolni – nyilván megfelelő kapacitások rendelkezésre állása esetén. A megyei jogú városoknak a tervezés során volt olyan kötelezettsége, hogy a TOP végrehajtásának alapjául szolgáló Integrált Területi Programja előkészítésébe és egyeztetésébe vonja be a megyét. Ez értelemszerűen jó, a partnerségi tervezést elősegítő gyakorlat volt, ráadásul így az esetleges súrlódások már e fázisban felszínre kerülhettek. Másfelől látható, hogy e konfliktusok megoldása vagy alakulása

alapvetően személyeken, helyi politikusokon és az ő kapcsolatrendszerükön múlik.

Nézzünk egy kicsit még előrébb! Mindannyiunkat foglalkoztató kérdés, hogy mi lesz az EU-s forrásokkal 2020 után? Véleménye szerint előreláthatólag lesz-e folytatása a jelenlegi uniós kohéziós politikának, milyen programok, források várhatók a későbbiekben és milyen szerkezetben?

Sok helyről hallani – szakemberektől is –, hogy 2020 után megszűnik vagy végeletesen átalakul az Európai Unió közösségi forráskihasználásának gyakorlata. Véleményem szerint a kohéziós források nem fognak megszűnni. Egy olyan kohéziós politika, amely az uniós költségvetés közel 40%-át teszi ki, és kvázi szimbóluma az európai „kölcsonös gazdasági segítségnek”, ha úgy tetszik, nem olyan természetű dolog, hogy váratlanul megszűnjön. Másrészt a német-francia tengely erősödésével inkább a kohéziós bázis stabilizálódására érdemes számítani. Az ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a Bizottság egyre hangsúlyosabban fogja képviselni azt az egyébként már ismert elvet, miszerint legalább a megtérülő beruházásokat (visszatérítendő) pénzügyi eszközökből finanszírozzuk. Erre pedig fel kell készülni. Ez egyébként jó hatással lehet a hazai pénzpiacra, nemzetgazdasági szempontból hosszú távon nem tekinthető rossz trendnek. Ne felejtjük el azt sem, hogy a válság idején a kedvező feltételekkel elérhető uniós pénzügyi eszközök jelentették az elsődleges pénzügyi forrást, amely helyettesíteni tudta az elapadó banki hitelezést. Mindezek mellett talán arra is érdemes készülni, hogy a nettó befizető államok nyomására a forrásallokációhoz kapcsolódó eredményességmérés és a szankciók szerepe még inkább fel fog értékelődni, illetve a Bizottság egyre erőteljesebben várja majd el – némileg jogosan – hogy 2020 után, tizenhat évnyi tagságot követően az alapinfrastruktúra kiépítését már ne EU forrásból finanszírozzuk. Ezt sem árt tudatosítani.

Melyek azok a témakörök, amelyek Ön szerint hosszú távon a hazai fejlesztéspolitika beavatkozási logikájának az alapjául kell hogy szolgáljanak, valamint melyek lehetnek a fő fejlesztési célkitűzések?

E kérdéskörben szét kell választani az uniós fejlesztéspolitikát a hazai fejlesztéspolitikától. Én inkább az utóbbról beszélnék. Az igazán nagy, stratégiai jelentőségű kérdés az, hogy a mindenkori magyar kormányzat a magyar társadalmat, valamint a magyar gazdaság szereplőit hosszú távon milyen módszerekkel és hatékonysággal tudja alkalmassá tenni a külső források eredményes felhasználására és a fejlődésre való igényt milyen mértékben képes elültetni az állampolgároknál. Éppen ezért nem lehet eleget hangsúlyozni az oktatás jelentőségét. A hagyományosabb „tudni, hogy mit” típusú tudás kialakításáról át kell helyezni a hangsúlyt a „tudni, hogyan” típusú tudás fejlesztésére. Átfogó készségfejlesztésre van szükség az oktatási rendszerben, sokkal inkább az önértékelés, a konfliktuskezelés, a kooperatív hozzáállás fejlesztését szükséges hangsúlyozni. Ha fejlesztéspolitikáról beszélünk, akkor az oktatás területe az alapvető szükséglet, ugyanis lényegében erre építjük fel a jövőt. Emellett egyébként a gazdaságfejlesztés esetében nyilvánvaló, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelés-szolgáltatás felé kell elmozdulnia az országnak, közép- és hosszú távon ez eredményezhet magasabb bérszínvonalat, életszínvonalat, magasabb termelékenységet.

Milyen szerep várhat az önkormányzatokra ebben a felvázolt, változó környezetben?

Az önkormányzat addig tud nyújtózni, amíg a takarója ér – bár nagyon jól tudjuk, hogy tovább szokott. A mindenkori kormányzat decentralizációs hajlandóságának szintjével pedig az önkormányzatok nem igazán tudnak mit kezdeni azon kívül, hogy alkalmazkodnak az adott ciklus állította feltételekhez, körülményekhez. Az, hogy a költségvetési források elosztásában, vagy a fejlesztések végrehajtásában az önkormányzatoknak mekkora a szerepe, az jórészt politikai kérdés. Ami viszont nem függ a nagypolitikától, az az, hogy az önkormányzat mennyire tud helyben közösségvezető szerepet betölteni. Ennek nyomán szerintem ideje abba az irányba terelni az önkormányzatok felvállalt feladatait, hogy minél erősebb közösségvezető funkcióval rendelkezzenek, akár az eddig jellemzően meglévő igazgatási funkciók bizonyos mértékű kárára is. Egy jól működő települési önkormányzat vezetése olyan, mint egy nagyobb család koordinátora, vezetője.

Az önkormányzatoknak elsősorban ebben kellene látniuk saját sikerük kritériumait, ugyanis rengeteg körülmény nem tőlük függ. Nem rajtuk múlik például, ha az adótörvények kedvezőtlenül alakulnak, és csökken a bevételük. Ugyanakkor szoft programokkal igenis sokat lehet tenni egy településen azért, hogy a helyi identitás, a közösség szerepe, a közösségi munka, a társadalmi felelősségvállalás valamint ezek eredőjeként a gazdasági – például a turisztikai – potenciál javuljon. Az igazgatási funkcióit persze részben vagy egészben mindenképpen meg kell tartani, és mindig törekedni kell a nagyobb mozgásterre, a település érdekét szolgáló bevételek maximalizálására, de az önkormányzat közösségi funkciójának erősítése elengedhetetlen. Az „ön – kormányzat” szóösszetételnek azt kell jelentenie, hogy elsődlegesen mi magunk szervezzük a saját közösségünket, helyi társadalmi életünket, és az, hogy milyen igazgatási funkciókat látunk el, mindaddig másodlagos, amíg a saját közösség szervezéséhez szükséges felhatalmazásokkal rendelkezünk.

A fejlesztési források versenyképes és eredményes felhasználása szempontjából mely területpolitikai konstrukciót tartja hatékonynak és célszerűnek? A jelenlegi helyzetben centralizáció vagy decentralizáció párti inkább?

Némiképp dodonai választ tudok erre adni. Az EU korábban népszerűsítette a szubszidiaritás fogalmát és alapelvét, amelyet egyébként sokan félreértettek, és a decentralizációval azonosították. Ezzel szemben a szubszidiaritás azt jelenti, hogy minden döntést azon a szinten kell meghozni, ahol az a leghatékonyabb működést eredményezi, és ha például az központi szinten a leghatékonyabb, akkor ott kell meghozni – ez a szubszidiaritás. Lehet, hogy meglepő példa, de szubszidiaritás elvű volt az a döntés is, amely az Európai Unió központi hatáskörbe utalta, egységesítette a GMU-tagállamok monetáris politikáját, és bevezette az eurót. Nem mondom azt, válaszolva a kérdésre, hogy a decentralizáció vonatkozásában általános elvek nem működhetnének ma Magyarországon, de ha egységesen képzeljük el a decentralizációt, azaz nem egy-egy térségnek adunk diszkrecionális jogokat, akkor fontos, hogy a decentralizált feladatokat mindenhol nagyjából hasonló színvonalon tudják ellátni. Mindig lesznek ugyanis olyan területi szereplők,

akik azt fogják gondolni, hogy képesek egy adott problémát, témakört, feladatot megoldani, igazgatni, menedzselni – és tegyék fel, alkalmasak is rá. Azonban arra is gondolni kell, hogy például az adott középvárosban vagy megyén kívül számos más település, megye is működik ugyanazon területi funkcióval, akiknél ugyanazok a kompetenciák nem feltétlenül állnak rendelkezésre. Ezt mindenképpen szem előtt kell tartani, amikor a decentralizációról beszélgetünk.

Némiképpen átvezetve a beszélgetést a következő témánkra: Mi lehet a szerepe a térségi tanácsoknak a hazai decentralizációs törekvésekben?

A térségi fejlesztési tanácsok léte és működése mindenképpen pozitív és jó alapot teremthet decentralizációs aktusok számára. Ráadásul egy-egy tanács a közigazgatási határokon átnyúló, meghatározott működési területen végzi tevékenységét, a térségben betöltött szerepéből adódóan kompetenciái adottak egy-egy feladat ellátására. Itt jön a kormányzat szerepe, hogy tud-e és hajlandó-e döntési lehetőséget adni, illetve tud-e és szándékozik-e forrást biztosítani a döntések végrehajtásához. Ebben szerepe van annak is, hogy a térségi szereplők túl tudnak-e lépni a provinciális gondolkodáson, és a XXI. századdal lépést tartó megközelítésben tudnak-e részt vállalni a térség fejlesztésében. Ha igen, akkor jó és megbecsülendő partnere lehet a kormányzatnak bármelyik térségi tanács, és főként a BFT, amely e tekintetben jó példával jár elől. Ameddig azonban nem általános az, hogy a kompetenciák, a szakértelem és a partnerség adottak térségi szinten, addig az általános decentralizáció tendenciája vélhetően nem várható.

Ha már szóba került, térjünk át a specializáltabb témakörünkre, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetre. Ön szerint mennyire versenyképes turisztikai desztináció és gazdasági térség a Balaton? Melyek a térségi versenyképesség kulcstényezői?

Első közelítésben kijelenthető, hogy a Balaton-térség azonosítható idegenforgalmi vonzerői képessé teszük arra a régiót, hogy egy európai szintű, a nemzetközi piacon is jelentős turisztikai desztinációvá váljon. Gondolok itt elsősorban a természeti adottságokra, illetve arra, hogy a Balaton földrajzi pozíciójából adódóan nincsenek olyan jellegű (köz)biztonsági vagy élelmiszerbiztonsági kockázatok, amelyek visszatartanák

az ide utazni vágyó turistákat. Emellett a turisztikai versenyképesség oldaláról ki kell emelni a térség nemzetközi árversenyben meglévő előnyét is, ami a nemzetközi piacon nem elhanyagolható. Ugyanakkor sajnos a szolgáltatások minősége és a térségi társadalom jellemzően lassú alkalmazkodóképessége versenyhátrányt eredményez. Tegyük hozzá, hogy ez nem csak a helyi társadalom hibája. Egy alapvetően vidékies jellegű térségben a nemzetközi turizmus fogadására tudatosan fel kellene készíteni a helyi közösségeket érzékenyítő programokkal, illetve bizonyos képzésekkel. Ez még amellől is szükséges lenne, hogy a balatoni népesség magyar viszonylatban nagyobb tapasztalattal rendelkezik a külföldi vendégekkel kapcsolatos többletfeladatok ellátásában.

A jelenkori kihívásoknak megfelelő, strukturálisan jól működő idegenforgalomnak tehát egyik kulcstényezője a XXI. századi turizmus fogadására hajlandó és alkalmas lakosság megléte. Ennek jelentőségét semmiképp nem szabad alulbecsülni. Itt beszélni kell olyan trivialisokról is, mint az idegennyelv-ismeret, vagy a mindennapi élet menedzselése. Van egy olyan bölcsesség, miszerint a turizmus ott működik jól, ahol a vendéglátók életszínvonala, igény szintje, vagy – bár lehet, hogy erős kifejezés, de – társadalmi státusza nem tér el gyökeresen azokétól, akik oda érkeznek vendégeskedni. Ellenkező esetben a megnyilvánuló különbségek a turistákban diszszonancia-érzetet válthatnak ki, amire nyilvánvalóan nem lehet felépíteni egy nemzetközi brand márkamenedzsmentjét. Ha a térség a nemzetközi jelentőségű desztinációvá válás ambiciózus jövőképét kívánja célként megfogalmazni (ahogyan az több stratégiai anyagban is olvasható), akkor nagyon érdekes társadalmi kérdések vetődhetnek föl, és az ezekből eredő kihívásokra és konfliktusokra reagálni szükséges. Először is azt kell eldönteni, hogy egy térség – jelen esetben a Balaton – át akar-e arra állni, hogy minőségi idegenforgalmi szolgáltatásokat nyújtson akár tömegeknek is, ezzel felpörgetve a régió gazdaságát, emelve a térség presztízsét, vagy pedig úgy dönt, hogy marad a mérsékelt vonalon, mert a népesség szeretné úgy élni az életét, ahogy eddig.

A másik dolog, ami elkerülhetetlen szükséglet – és ez a kormányzat figyelmébe ajánlható –, hogy amikor turizmusfejlesztésről beszélünk,

akkor mindig attrakciófejlesztés, szolgáltatás- és szálláshelyfejlesztés, esetleg desztináció menedzsment vetődik fel. Azt viszont nem vesszük elég komolyan, hogy a települési környezet minősége, és a helybéli szolgáltatások minősége legalább akkora szerepet játszik a vendég elégedettségében, mint az, hogy elsődlegesen milyen attrakció miatt is érkezett ide. Ennek kapcsán beszélhetünk a környezet legalapvetőbb rendezettségéről, tisztaságáról, a járda töredezettségéről, a kerékpárutak állapotáról, de kiemelten a települési szolgáltatások és a vendéglátás színvonaláról is. Látnunk kell, hogyha egy nemzetközileg versenyképes turisztikai desztinációt szeretnénk létrehozni a Balaton térségében, akkor egy átfogó, szigorú standardokon alapuló, jól koordinált, helyi igényekre reagáló önkormányzati településfejlesztési programra is szükség van. Annál is inkább, mert az MTÜ világosan megfogalmazta azt az egyébként támogatható gondolatot, hogy elsősorban ne a vendégek, hanem a vendégéjszakák számát növeljük meg. Mármint ha azt szeretnénk, hogy a magas költségi potenciállal rendelkező külföldi vendégek ne csak többen, hanem hosszabban is legyenek nálunk, akkor szükség van arra, hogy egyrészt a vendégnek legyen elegendő programja, másrészt az alapkörnyezet legalább olyan kellemes legyen számára, mint otthon, vagy még jobb.

Van-e már valamilyen kezdeményezés az átfogó településfejlesztési programok kapcsán?

Én egyelőre a Balaton Fejlesztési Tanács rendkívül korlátozott mozgásterű, kisösszegű támogatásain felül csak a pontszerű fejlesztésekre alkalmas TOP-forrásokat látom, de egy átfogó programot az alapoktól kellene felépíteni. A településeknek – főleg a kisebb településeknek – a hetvenes évek óta lényegében az előző uniós ciklus során adódott az első olyan alkalom, hogy lehetőségük volt forrásokat bevonni a környezetük megszépítésére. Tehát e témakörnek nincs komolyabb hagyománya a hazai fejlesztéspolitikában, viszont központi koordináció és források bevonása nélkül nem is lehet elképzelni egy ilyen program megvalósítását. Mindemellett éppen a Balaton esetében elképzelhetetlen az, hogy a térségi szereplők kimaradjanak a forrás- és programkoordinációból. Egy ilyen peremfeltételek mentén működő modellt alaposan ki kell munkálni, pon-

tosan azért, hogy főleges konfliktusfelületek ne képződjenek, hanem a térségi partnerség tudjon erősödni.

A Balaton Fejlesztési Tanács településfejlesztésre fordítható pályázati összegeit mindenképpen meg kell becsülni, hiszen a térség egészének javára válik a léptékétől függetlenül is. Az is igaz, hogy „ki a kicsit nem becsüli, a nagyot nem érdemli”, de azért az ismereteim szerint százmilliós pályázati keretösszegekkel nagyságrendi problémák vannak. Hogyha a térség települései, a BFT valamint a kormány között egyetértés van abban, hogy a térségből nemzetközi szinten is kiemelt turisztikai desztináció legyen, akkor az már nem az önkormányzatok érdekéről szól, hanem a magyar országimázsról. Ha a jelenlegi állapotú települési infrastruktúrába vonzunk embertömegeket óriási marketingkampányokkal megtámogatva, akkor az könnyen kontraproduktív lehet – a már meglévő jó példák, fejlesztett környezet ellenére is.

Mennyire képes egységes brandként, egységesen pozícionált turisztikai desztinációként megjelenni a Balaton a fő küldőpiacokon?

Inkább arra tudok válaszolni, hogy hogyan kellene megjelennie. Az egyébként igaz, hogy aki önállóan hirdeti magát, az a Balatont végeredményben térségként is hirdeti, hiszen az a nemzetközileg ismert fogalom. De ez a szétaprózottság nyilvánvalóan nem lehet hatékony. Egységes, koordinált marketingre van szükség a küldőpiacokon, annak ellenére, hogy rendkívül sokszínű turisztikai régióról beszélünk. Például a Ferihegyre érkező külföldi turista még az egész térséget hirdető katalógust kell hogy kapjon, illetve az se baj, ha a közösségi médiában is az integrált branddel találkozik, de később, ahogy közeledik a régióhoz – akár a valóságban, akár virtuálisan – egyre szegmentáltabb kínálatot célszerű megismertetni. Egyébként érdemes lehet megemlíteni egy partszakaszok szerinti, termék-alapú felosztási lehetőséget, ahol a Balaton-felvidék és az északi part a kulturális-gasztrónómiai viszonyokra építhet, a Nyugat-Balaton az egészség-turisztikai versenyelőnyét jelenítheti meg kínálatában, a déli és keleti parton pedig a családnyaralás vagy szórakoztatóipar jelenik meg hívószóként, bár ez utóbbiról a helyi lakosokat is meg kell kérdezni. Egy más aspektusú szegmentálás időben, vagyis évszakok szerint lehetséges.

A közelmúltbeli értékelésünk egy moduljában számos interjút folytattunk térségi szereplőkkel, ahol hangsúlyt kapott az a vélemény, miszerint nem szezonhosszabbításban, hanem új turisztikai szezonokban kell gondolkodni. Ezzel nem biztos, hogy mindenki egyetért, de én egyetérték velem. El kell gondolkodni azon, hogy a szezonális kínálat vonatkozásában mi legyen a fő hívószó. Tavasszal a sportot nevezném meg, a nyár talán magától értődik, az ősz pedig a bor és a gasztronómia időszaka lehet. Igaz, télen nagyrészt a nulláról kellene kialakítani a kínálatot, arra nem lehet építeni, hogy alkalmanként befagy a Balaton, de talán az sem ördögtől való, ha télen a helyiek pihenhetnének, legalább lenne karácsonyuk, készülhetnek a következő szezonra.

Lenne-e értelme a Bakony-Balaton térség integrált fejlesztésének? Van-e ebben valós potenciál?

Részben igen. A Balaton egésze kapcsán az a fő kérdés, hogy mennyire tudjuk egységesen, integráltan kezelni turizmusfejlesztési és igazgatási szempontból egyaránt. A Bakony-Balaton program is egy ebbe az irányba mutató kérdéskör. A Bakony turisztikai kínálata jól köthető a Balaton-felvidékhez, így a természeti értékekben gazdag, kulturális programokban bővelkedő alrégió promóciós csomagjába volna érdemes becsatornázni. Előre szaladhatnánk persze, hogy technikailag és költségvetési vonatkozásban hogyan lehetne egységesíteni a Bakony és a Balaton-felvidék fejlesztését, de én azt mondom: először is legyen egy jól pozícionált, működő, sikeres Balaton brand, azon belül pedig egy meghatározott Balaton-felvidéki kínálati szegmens. Ha ezek adottak, akkor illeszkezhethet ehhez a Bakony turisztikai termékínálata és promóciója, de nem feltétlenül deklaráltan, jogszabályi szinten meghatározott módon.

Milyen intézményrendszeri, igazgatási és koordinációs reformok segíthetik elő a Balaton fejlődését?

Egyfelől szükséges, hogy legyen egy gazdája a térségnek, aki tényleges döntéshozatali jogokkal és forrásokkal is rendelkezik a fejlesztésekhez. Ez jelenleg az MTÜ keretében adott. A második szempont, hogy a tervezés, a marketing és a fejlesztés szorosan kapcsolódjon össze, ezek koordinációja legyen hatékony. A harmadik pedig az, hogy a helyi és térségi szereplőket minden

esetben be kell vonni a döntéshozatali mechanizmusokba, mert ha egy fejlesztést a balatoniak nem érznek a magukénak, akkor az a térség arculatán hosszú távon biztosan meg fog látszódni, sőt, a helyi identitáson is csorbát fog ejteni.

Milyen térségi igazgatási környezet oldhatná fel a Balaton térség hatékony működtetését gátló tényezőket, úgy, mint a vagyontárgyak, közjavak, szolgáltatások felaprózottságát, koordinálatlanságát? Gondolok itt arra, hogy a térségen három megye osztozik, a közösségi közlekedésben hat intézmény munkáját kellene összehangolni, és például a Balaton vízgyűjtője.

Arra én egyáltalán nem látok rá, hogy például a vízügyi igazgatóságok működése milyen koordinációs problémákat okoz. Úgy tudom, hogy a közlekedési rendszer egységesítése irányában van némi előrelépés, annak pedig vannak jó példái a térségben, hogy a különböző megyékhez tartozó balatoni települések önszerveződő alapon is meg tudják teremteni maguk között azt a koordinációt, amit a megye esetleg szétválaszt. Emellett a 1861/2016. Kormányhatározat biztosít egy elvi lehetőséget a Balaton-térség egységes, integrált fejlesztésére, megkísérli átvágni azt a gordiuszi csomót, hogy végeredményben három megye fejlesztési programjait kelljen összehangolni a térség koordinált fejlesztéséhez. Ennek a koordinációnak a módja viszont fontos kérdés. Nem szabad lebecsülni, hogy a Balatonnál megvan a potenciál és az igény is arra, hogy a kiemelt térségi folyamatokat alakítsák, adott esetben menedzseljék. Én nagyon bízom benne, hogy a BFT és a többi, térséget integráló szervezet megtalálja a közös utat a kormányzat törekvéseivel, és talán ez a térségi partnerséget is megerősíti a Balatonnál.

Milyen szerepe lehet a jövőben a balatoni regionális identitásnak a fejlesztési forrásokért folytatott versenyben? Milyen tényezők veszélyeztetik a regionális identitást?

Arra utalnék vissza, amiről az önkormányzatosság kapcsán beszélünk, vagyis az önkormányzatok közösségformáló erejére. A térségi identitás lényegi eleme és eredője a népességmegtartó erő. Tegyük egy gondolatkísérletet, és képzeljünk el egy olyan Magyarországot vagy Kárpát-medencét, ahol az embereknek éppenséggel teljesen mindegy, hogy itt élnek-e vagy nem. Jön egy

rosszabb történelmi vagy csak gazdasági időszak, és az emberek azt mondják, hogy elmennek 600 km-rel odébb, egy másik országba, ahol jobb élet-körülményeik lesznek. Rettenő kiszolgáltatottá válik az a területe a világnak, ahol ez megtörténik. Ha viszont az emberek kötődnek ahhoz a helyhez, van települési, térségi identitásuk, akkor lehet, hogy elmennek egy pár évre, de alapvetően arra rendezkednek be, hogy azt a helyet tegyék jobbá, ahova identitásuk köti őket. Azt gondolom, hogy a Balatonnak, az országnak sok más részével ellentétben, az ereje éppen abban rejlik, hogy létezik balatoni identitás, balatoniság. A régióban élő emberek nem elsősorban somogyinak vagy veszpréminek tartják magukat, hanem elsősorban balatoninak. Ebben van a térség igazi ereje és társadalmi potenciálja. Ami hiányzik, az pontosan az, hogy ezt az energiát az ottani népesség le tudja fordítani konkrét gazdasági cselekvésre, eredményességre. Látni kell, hogy ez a folyamat már leginkább a fiatalabb generáció képességein, eszközein és identitásán múlik, a borászati szektorban például nagyon előremutató folyamatok indultak el, ami bizakodásra ad okot a jövőt illetően.

Végezetül tekintsük át, hogy konkrétan milyen főbb fejlesztési szükségletek azonosíthatók a Balatonnál! Mely térségspecifikus fejlesztések végrehajtása a legsürgetőbb, illetve milyen beavatkozások segítenék elő a Balaton-régió hosszútávon biztosítható versenyképességét?

Az elmúlt időszakban sokat foglalkoztunk ezzel a kérdéssel. Hat pontot emelnék ki, ami a kutatásainkból kikristályosodott mint kardinális fejlesztési szükséglet. Az első a régió nyugat-európai megközelíthetősége, ugyanis a Balaton térsége ebből az irányból relatíve zárt. Ez egyrészt vonatkozik a közúti megközelíthetőségre, másrészt a légi közlekedésre, és az ahhoz kapcsolódó megfelelő transzferhálózatra. A második pont, ami talán evidencia, a vízminőség és vízbiztonság. Ez a lelke az egész Balatonnak, ezt a térség sikeressége szempontjából nem lehet eléggé hangsúlyozni. A harmadik közlekedésszervezési kérdés. Jelenleg teljesen autó alapú a tó körüli közlekedés, ez pedig egy növekvő terhelésű üdülőkörzetben hosszú távon működésképtelen. Fontos megjegyezni itt is, hogy a közlekedésszervezésben talán van elmozdulás, a Balatoni

Közlekedési Szövetség stratégiája már korábban elkészült, valamint úgy tűnik, hogy jelentős fejlesztési forrás áll rendelkezésre a vízi közlekedés feltételeinek javítására is. Ismereteim szerint elindult az e-kerékpáros fejlesztési elképzelés megvalósítása, amelyet egyébként össze kívánnak kapcsolni egy olyan biciklikölcsönző rendszerrel, mint a budapesti BuBi. A hálózat neve javaslatunk szerint a Balatoni Bringakörút miatt BaBri lehetne. A negyedik pont az a településfejlesztési program, amelyről beszéltünk már, e nélkül a térség eredményes fejlesztése középtávon sem igen képzelhető el. Ötödik a szálláshelykínálat minőségi és mennyiségi fejlesztése. Magas kategóriás szálláshelyekből meglehetősen csekély a kínálat, ezt erősíteni szükséges, ezzel párhuzamosan hatalmas fejlesztési kereslet mutatkozik az alacsony kategóriás szálláshelyek minőségi fejlesztésére. A szálláshely-szolgáltatások általános minőségi fejlesztése, valamint a kínálat bővítése ugyancsak záloga annak, hogy a régió minél szélesebb potenciális látogatóspektrumot tudjon megszólítani. Végül, de messze nem utolsósorban a munkaerő-problémákról kell beszélünk, a képzetesebb, mobilis munkaerő elvándorlásáról. Ezért gyakran Ausztriát szokás okolni, de az a helyzet, hogy ők is a maguk dolgát végzik, nekünk pedig erre a kihívásra kell reagálnunk. Nagyon súlyos problémákat okoz, hogy az elvándoroltak helyére a Balatonhoz csábított munkaerő kvalitásai – értve ez alatt például az idegenforgalmi, vendéglátói szakmai ismereteket, vagy az idegennyelv-ismeretet – egyelőre elmarad attól, ami egy nemzetközi térképen is megjelenő idegenforgalmi régiótól elvárható. Ez egyébként végeredményben általános oktatási kérdés, amiről már korábban is ejtettünk szót, de itt is meg kell említenem, hogy a Balaton jövőbeni sikereinek kulcsa a jövő generációk képzésében, oktatásában, szemléletformálásában rejlik, és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni még egy ilyen speciális térségi dimenzióban sem!

FEKETE KÁROLY